

В. Д. БІГДАШ

<https://orcid.org/0000-0001-8069-8792>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП. Серія Економічні науки, 2018, вип. 56(2), с. 122–131

<https://doi.org/10.32689/2523-4536-2018-02-122-131>

Проаналізовано стан вітчизняного страхового ринку, виокремлено основні групи страхових послуг, оцінено тенденції розвитку українського страхового ринку, визначено світові та вітчизняні напрями розвитку страхового захисту.

Дослідження сучасних механізмів розвитку страхового ринку в Україні зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку вітчизняних підприємств та домогосподарств в умовах зростання або нестабільності виявлення різних груп ризиків в основних сферах (політико-соціальних, економічних, технологічних) національних економік та глобальної економіки загалом. Вказані чинники визначають актуальність дослідження позитивних трендів та ризиків реформування страхового ринку.

Проблеми розвитку вітчизняного страхового ринку досліджують такі відомі фахівці, як: В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, Т. А. Говорушко, Л. М. Горбач, О. М. Залетов, А. М. Єрмошенко, О. В. Козьменко, Н. І. Машина, М. В. Мних, С. С. Осадець, О. О. Охріменко, Н. В. Ткаченко, О. Ф. Філонюк, В. М. Фурман та ін. У працях вказаних авторів, на наш погляд, не знайшли широкого розкриття окремі явища сучасних змін та напрямів розвитку страхового ринку України.

Мета дослідження – проаналізувати стан та особливості функціонування вітчизняного страхового ринку та окремих його механізмів і визначити напрями їх розвитку.

В останні роки український страховий ринок показував стабільну тенденцію росту обсягу страхових послуг. Згідно з даними керівництва Нацкомфінпослуг, що наведені в [1, 2], за перші шість місяців 2018 р. відбулося зростання страхових резервів до 24 млрд грн, що порівняно з аналогічним періодом 2017 р. мало динаміку + 15,4 %. Основні напрями розміщення коштів страховиків: депозити в банках – понад 12,8 млрд грн, акції – 5,7 млрд грн, ОВДП – більш як 6,5 млрд грн.

За даними [1, 2] статистики, у 1-му півріччі 2018 р. з фізичними особами укладено понад 36,6 млн договорів страхування, що показало зростання на

8,2 %. Всього з фізичними та юридичними особами укладено понад 38,9 млн договорів страхування (зростання +8,7 %). Окремо по обов'язковому особистому страхуванню від нещасних випадків на транспорті кількість договорів збільшилася до 65,5 млн (зростання +12,8 %). За довгостроковим накопичувальним страхуванням життя застрахували понад 738 тис. громадян, при цьому страхові резерви становлять більш як 8,4 млрд грн, а інвестиційний дохід – 334 млн грн.

Динаміка зростання показників за 2015–2017 рр. по основним видам страхування подано в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка страхових платежів, виплат та рівня виплат по основних видах страхування впродовж 2015–2017 рр.

Види страхових послуг	2015	2016	2017	Темп приросту (2017/2016)	
				млн грн.	%
1	2	3	4	5	6
Страхові платежі населення та підприємств, у т. ч.	22 354,90	26 463,90	28 494,40	2 030,50	7,7
автостраховання	7 322,40	8 653,00	9 858,10	1 205,10	13,9
медичне страхування	1 862,10	2 280,20	2 673,90	393,7	17,3
страхування життя	2 186,60	2 754,10	2 913,70	159,5	5,8
страхування майна	3 480,20	4 415,40	4 154,60	-260,8	-5,9
страхування фінансових ризиків	2 172,90	1 985,40	1 829,50	-155,9	-7,8
Страхові виплати населенню та підприємств, у т. ч.	7 602,80	8 561,10	10256,8	1 695,70	19,8
автоводіям та потерпілим унаслідок ДТП	3 077,60	2 014,10	4 802,90	2 788,90	138,5
по медичному страхуванню	1 197,80	1 339,90	1 671,60	331,7	24,8
застрахованим із страхування життя	491,6	418,3	556,3	138	33
власникам та користувачам майна	535,7	230,8	425,7	194,9	84,5
страхування фінансових ризиків	1 257,30	822,7	1 803,60	980,8	119,2
Рівень виплат					
по ринку, у т. ч.	34,01 %	32,35%	36,00 %		11,27
автостраховання	42,03 %	23,28%	48,72 %		109

1	2	3	4	5	6
медичне страхування	64,33 %	58,76%	62,52 %		6 %
страхування життя	22,48 %	15,19 %	19,09 %		26 %
страхування майна	15,39 %	5,23 %	10,25 %		96 %
страхування фінансових ризиків	57,86 %	41,44 %	98,58 %		137,9 %

Показник рівня виплат показує зацікавленість та перспективи розвитку автомобільного і медичного страхування, у яких рівень виплат є значним, але страховики схильні надавати ці послуги, оскільки вони приносять найбільші страхові доходи.

У 2018 році за шість місяців одержано чистих страхових платежів 16,7 млрд грн (зростання +24 % відносно 1-го півріччя 2017 р.), чисті страхові виплати склали 5,9 млрд грн (зростання +27 %). Рівень чистих виплат склав 35,33 %, який загалом відповідає показнику минулорічних тенденцій.

Обслуговування страхових випадків згідно з [2] мало наступні показники:

- загалом по ринку врегульовано близько 1,35 млн страхових випадків;
- найбільшу частку займають страхові випадки, пов'язані з хворобами і нещасними випадками фізичних осіб. Такі випадки склали 1,1 млн подій;
- страхові випадки, пов'язані з авторизиками (пошкодження, викрадення автомобілів та ДТП), склали близько 128 тис. подій;
- страхові випадки, пов'язані з медичною допомогою громадян під час по-дорожжя, склали близько 30 тис. звернень.

Результати вертикального аналізу структури платежів за останні три роки наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Структура страхових платежів страхового ринку України

Види страхових послуг	2015 р., грн.	Частка в платежах ринку, %	2016 р., грн.	Частка в платежах ринку, %	2017 р., грн.	Частка в платежах ринку, %
Страхові платежі ринку, у т. ч.	22 354,9	100	26 463,9	100	28 494,4	100
автострахування	7 322,4	33	8 653,0	33	9 858,1	35
медичне страхування	1 862,1	8	2 280,2	9	2 673,9	9
страхування життя	2 186,6	10	2 754,1	10	2 913,7	10
страхування майна	3 480,2	16	4 415,4	17	4 154,6	15
страхування фінансових ризиків	2 172,9	10	1 985,4	8	1 829,5	6

Структура платежів за період дослідження практично залишалася сталою — найбільшу частку займає автостраховання з незначним зростанням з 2 до 35 % у 2017 р., на другому місці залишається страхування майна в діапазоні 15–17 % (скорочення на 1 % у 2017 р.), на третьому місці — страхування життя зі стабільною часткою 10 % за весь період, на четвертому місці — медичне страхування із незначним зростанням у 2016 р. на 1 % і стабілізацією на рівні 9 %, на п'ятому місці — страхування фінансових ризиків із часткою 10–6 % за вказаний період зі стійкою тенденцією скорочення. Найбільш соціально значущими видами страхування є автостраховання, страхування життя та медичне страхування, що пов'язано з охопленням значної частини населення при здійсненні вказаних видів страхування і, відповідно, за рахунок страхового захисту досягнення нижчого рівня соціальних ризиків суспільства.

Новими трендами розвитку вітчизняного ринку є підвищені темпи розширення сегмента роздрібного страхування, який у січні–червні 2018 р. перевищив корпоративне страхування (від населення отримано страхових платежів на суму 8,6 млрд грн, а від підприємств — на 7,7 млрд грн темпи зростання 22,7 % і 15,6 % відповідно). Крім того, страхові виплати страховиків населенню збільшилися на 25,2 %, підприємствам — на 29,5% (відповідно, страхові виплати склали 3 млрд грн і 2,9 млрд грн).

Залишається нерівномірною активність різних груп страховиків — основну частку доходів забезпечує третина страховиків (90 компаній ризикового страхування і 10 компаній зі страхування життя при загальній кількості страховиків 291 компанія (31 страховик життя і 260 ризикові страховики). Вказані страховики забезпечили 97 % страхових виплат за половину 2018 р.

Позитивні тенденції участі в глобальній економіці: страховий ринок України увійшов в ТОП-10 найбільш динамічних ринків світу відповідно до рейтингових оцінок за даними керівництва Нацкомфінпослуг [2].

За обсягом страхових платежів у 2017 р. український страховий ринок зайняв у світовому рейтингу 61 місце, що не є значним показником розвитку страхування в країні. Однак за темпами росту український страховий ринок увійшов у ТОП-10 найдинамічніших ринків світу. За підсумками роботи страховиків України за десять років було здійснено страхових виплат на суму понад 67 млрд грн. При цьому 5,5 млрд грн відшкодовано за програмами перестраховання з перестраховими компаніями та брокерами в основному із США та країн ЄС.

До проблем розвитку страхового ринку України доцільно віднести: наявність негативної інформації щодо страхової індустрії, недостатній рівень якості активів страховиків, недосконалість методики формування страхових резервів по ризикових видах страхування, низький рівень клієнтоорієнтованості страховиків (неадекватна звітність страхових компаній і її закритість, складні умови страхових продуктів, наявність винятків, що скорочують обсяг страхового відшкодування), низький рівень розвитку комунікацій з клієнтами, зокрема, низькі обсяги бюджетів страховиків на маркетинг, практично відсутня діяльність незалежних посередників — брокерів.

До основних проблем формування конкурентного середовища страховиків України належать, з одного боку, нерациональне зростання конкуренції страховиків (особливо у промислових регіонах та під час публічних закупівель страхових послуг), а з іншого — обмежений обсяг страхових продуктів, відсутність толерантного ставлення до клієнтів, формування негативного іміджу щодо надійності страхування, невисокий рівень страхової грамотності населення.

До системних заходів розвитку страхового ринку відноситься удосконалення законодавчого забезпечення [3]. Зокрема, згідно з “Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року” необхідно прийняття наступних ключових законопроектів у сфері страхування — “Про загальнообов’язкове державне соціальне медичне страхування в Україні”, “Про державну підтримку сільськогосподарського страхування”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг”. Необхідно прискорити внесення змін у закони “Про страхування”, “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”, “Про туризм” та “Про порядок виїзду з України і в’їзду в Україну громадян Україна” (в частині підвищення гарантій і захищеності подорожуючих громадян України) та ін.

Заходи розвитку окремих видів страхування мають націлюватися на удосконалення законодавчо-організаційного забезпечення для таких видів страхування, як обов’язкове страхування автоцивільної відповідальності та низки видів обов’язкового страхування, страхування життя, медичного страхування та інших видів [3]. Розглянемо ключові кроки цих заходів.

Основними завданнями розвитку обов’язкового страхування автоцивільної відповідальності є розроблення нових нормативно-правових актів та внесення змін до чинних, зокрема, для введення системи “Прямого врегулювання збитків”, посилення гарантійних функцій Моторного транспортного страхового бюро (МТСБУ) за зобов’язаннями неплатоспроможних страховиків, які втратили членство в бюро або позбавлених ліцензії, скорочення строків виплати страхового відшкодування, підвищення якості врегулювання збитків.

Підвищення ефективності розвитку страхування життя можливе, зокрема, шляхом створення системи гарантування виплат за договорами страхування життя (можливе приєднання до існуючого Фонду гарантування вкладів фізичних осіб), впровадженням другого (накопичувального) рівня системи загальнообов’язкового пенсійного забезпечення [4].

Медичне добровільне страхування, яке здійснюють вітчизняні страхові компанії, потребує нових системних змін у механізмах фінансування та організації охорони здоров’я в Україні. Представники страхового ринку пропонують впроваджувати медичне страхування — як систему заходів зі створення спеціального грошового страхового фонду, з коштів якого відшкодовуються витрати на медичні послуги, утримання хворих у ЛПЗ та покриття іншого матеріального збитку, пов’язаного з порушенням здоров’я, працездатності та соціальної активності людини. Пропонується забезпечити небюджетне

фінансування охорони здоров'я за рахунок обов'язкового медичного страхування на 35–45 % та коштів громадян (включаючи оплату добровільного медичного страхування) на 10–15 %. Бюджетне фінансування (загальний та місцеві бюджети) залишити на рівні не менш як 50 %.

Дослідження доцільності застосування обов'язкового страхування до видів страхування, які містяться в Законі “Про страхування” та інших нормативних актах, показало наступне [5]. Види обов'язкового страхування, які не передбачені ст. 7 Закону про страхування, визначені в різноманітних нормативно-правових актах та встановлюють законодавчі вимоги стосовно фізичних осіб або суб'єктів господарювання здійснити страхування при провадженні тієї чи іншої діяльності. За результатами перегляду доцільності здійснення таких видів нараховано 36 видів та 47 підвидів такого страхування. Пропонується залишити 7 видів та 11 підвидів як обов'язкові, а також один вид з одним підвидом – частково [5]. Рекомендується також, щоб держава при запровадженні обов'язкового страхування встановлювала загальні вимоги щодо його здійснення, що в українському законодавстві можна реалізувати через встановлення: істотних умов договорів обов'язкового страхування в спеціальних законодавчих актах; типової форми договорів обов'язкового страхування того чи іншого виду. Таку типову форму може затверджувати Регулятор страхового ринку (Нацкомфінпослуг) разом з центральним органом виконавчої влади, що відповідає за сферу, в якій вимагається здійснення обов'язкового страхування; загальних вимог страхування у відповідних законодавчих актах. Крім того, держава може вимагати, щоб страхова організація повідомляла відповідному органу реєстрації страхових компаній про загальні і спеціальні умови такого страхування, що містяться в їх страховому полісі, перед тим, як їх застосувати. Таким чином, існують значні суперечності в сучасному законодавчому забезпеченні обов'язкового страхування в Україні.

Дослідники та практики вітчизняної страхової індустрії впевнені, що підвищення інвестиційного потенціалу, вибір оптимальної стратегії, ефективна комунікація та побудова довгострокових відносин з клієнтами можуть надати страховій організації значну конкурентну перевагу.

Пріоритетні глобальні тенденції у страховій індустрії в найближчі роки включають використання он-лайн ресурсів для вибору страхового продукту, придбання електронних полісів, використання мобільних додатків, розширення надання особистої інформації [6]. ІТ-пріоритетами страховиків стануть широка інтеграція інформаційних систем, застосування елементів Інтернету речей, штучного інтелекту та прискорення впровадження змін. Страховики гратимуть ключову роль у мінімізації, керуванні і передачі ризиків, пов'язаних з технологіями штучного інтелекту [7]. Зокрема, в поточний період рекомендують сконцентруватися на п'яти аспектах впровадження штучного інтелекту – доступності програмного забезпечення, безпеки, обліку, відповідальності та етичних питаннях.

В Україні активно розвиваються нові страхові електронні послуги, найперше для обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності. Так,

згідно з даним МТСБУ з початку роботи системи “електронний поліс” з лютого 2018 р. до 3 жовтня 2018 р. укладено 63 358 договорів ОСЦПВ, загальна сума страхових премій за ними — 43,9 млн грн (див. табл. 3, побудовану згідно з даними, наведеними у джерелі [8]).

Таблиця 3

**ТОП-10 страховиків за кількістю електронних полісів
ОСЦПВ упродовж лютого-вересня 2018 р.**

№ пор.	Страхова компанія	Кількість електронних полісів, шт.
1	ВУСО	19 429
2	ПЗУ Україна	12 089
3	ПРОВІДНА	7 631
4	ТАС	4 510
5	ОРАНТА	4 093
6	КНЯЖА ВІЄННА ІНШУРАНС ГРУП	2 898
7	ЮНІВЕС	2 312
8	АХА Страхування	2 246
9	АСКО-Донбас Північний	1 866
10	БРОКБІЗНЕС	1 234

Позитивним у здійсненні цього виду є також зростання частки послуг з європротоколом, що сприяє більш якісному обслуговуванню клієнтів страхових компаній. На графіках рис. 1 відображено динаміку цих процесів за останні чотири роки. Перший графік показує рівень виплат, динаміка зростання якого становить від 34,8 % у 2015 році до 47,4 % у 2018 році. Другий графік показує динаміку частки європротоколу у кількості виплат, динаміка зростання сягає від 12,3 % у 2015 р. до 28 % у 2018 р. Третій графік показує динаміку частки європротоколу в сумі виплат, динаміка зростання сягає від 6,4 % у 2015 р. до 15,6 % у 2018 р., тобто фактичні зміни — збільшення у два рази.

Дослідники відмічають вплив штучного інтелекту на оцінку та формування цінності страхування у клієнтів [5]. Технології на основі штучного інтелекту покращують ланцюжок формування цінності страхування для клієнта, більш точно враховуючи потреби клієнта в наданні послуг своєчасно і за нижчою ціною. Таким чином, технології штучного інтелекту підвищують продуктивність страхування, надаючи клієнтам більшу цінність за меншу ціну і в менший термін. При цьому виділяють такі основні напрями розвитку технологій: інтелектуальні страхові агенти; андеррайтинг; фінансове консультування; купівля страхового поліса; обслуговування договорів страхування; врегулювання збитків.

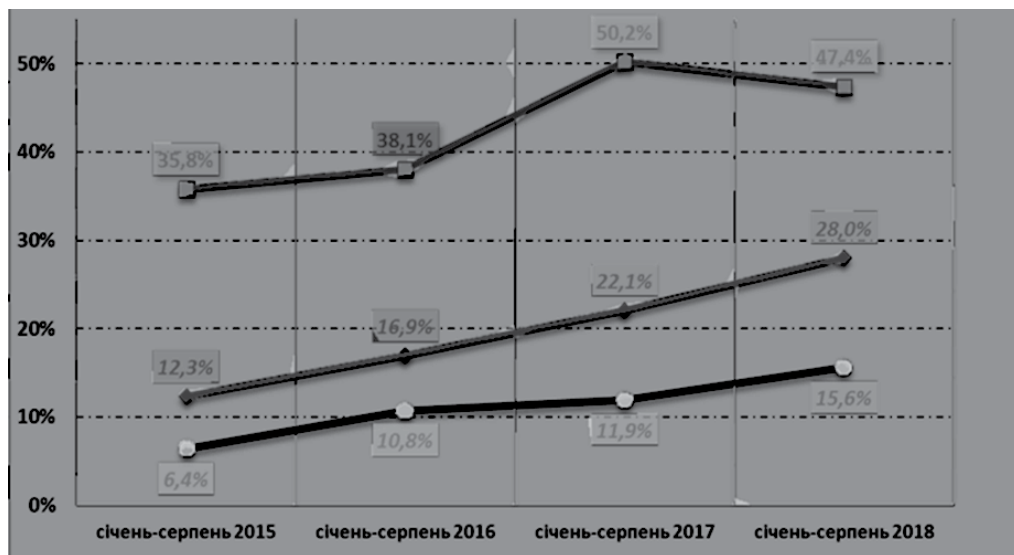

Рис. 1. Показники здійснення ОСЦПВ у січні–серпні впродовж 2015–2018 рр.

Беручи до уваги зростання конкуренції страхових компаній за рахунок впровадження нових інформаційних технологій, головними напрямками розвитку вітчизняних страхових компаній в сучасних умовах є покращення заходів управління діяльності страховика, насамперед за рахунок технологічного оснащення та забезпечення сучасних маркетингових заходів. Зокрема, необхідно значно чіткіше визначати базові страхові продукти (в тому числі більш ретельно аналізувати потреби і поведінку клієнтів), розробляти індивідуальні актуальні страхові пропозиції та додаткові послуги конкретним клієнтам, а також забезпечувати якісне врегулювання страхових збитків. Вказані заходи повинні забезпечуватися використанням сучасних ІТ-технологій, у тому числі технологій штучного інтелекту.

Висновки та напрями розвитку досліджень. Страховий ринок України показує помірні темпи розвитку механізмів страхового захисту та їх здійснення на потребу споживачів. До ключових соціально-значущих видів страхування відносять автостраховання, страхування життя, медичне страхування.

До основних кроків розвитку ключових видів страхування належать зміна або створення нових законодавчих та нормативних актів. Зокрема, для обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності необхідне розроблення нових нормативно-правових актів для введення системи "Прямого врегулювання збитків", посилення гарантійних функцій МТСБУ.

Для розвитку страхування життя доцільним є створення системи гарантування виплат за договорами страхування життя, зокрема шляхом приєднання до існуючого в банківській системі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також участь у другому рівні державної пенсійної системи.

У зв'язку з проведенням медичної реформи медичне страхування очікує нових системних змін у механізмах фінансування та організації охорони здо-

ров'я в Україні. Страхові компанії, як очікується, братимуть участь у впровадженні обов'язкового медичного страхування та розвиватимуть добровільне, яке буде забезпечувати небюджетне фінансування вітчизняної системи охорони здоров'я у більших обсягах.

Значна складова страхового захисту формується в обов'язковій формі, але існують значні суперечності в сучасному законодавчому забезпеченні обов'язкового страхування в Україні. Це гальмує розширення страхового захисту як громадянам, так і підприємствам і вимагає суттєвих кроків щодо розв'язання цих складних завдань з боку держави.

До глобальних світових тенденції у страховій індустрії в найближчі роки належить використання он-лайн-ресурсів для вибору страхового продукту, придбання електронних полісів, використання мобільних додатків, розширення надання особистої інформації. Серед пріоритетів розвитку — інтеграція ІТ-систем, застосування елементів Інтернету речей, штучного інтелекту та прискорення впровадження змін. Першочергові напрями розвитку технологій: інтелектуальні страхові агенти; андеррайтинг; фінансове консультування; купівля страхового поліса; обслуговування договорів страхування; врегулювання збитків.

Актуальними напрямками розвитку вітчизняних страхових компаній у сучасних умовах посилення конкуренції є покращення заходів управління діяльністю страхової компанії, зокрема, за рахунок технологічного оснащення та забезпечення сучасних маркетингових заходів із залученням сучасних ІТ-технологій.

Джерела:

1. Підсумки XVIII Міжнародного фінансового форуму. Про що говорили страховики, регулятори і депутати в Одесі? // Фориншурер: website. URL: <https://forinsurer.com/news/18/09/17/36225>
2. *Дубровик-Рохов Алла*. Страховики — в ТОП-10 світових ринків // Газ. День. 2018. № 167. URL: <http://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/strahovyky-v-top-10-svitovyh-rynkiv>
3. Страховому ринку необхідно консолідувати зусилля і можливості для досягнення ефективних результатів в лоббуванні його інтересів // Фориншурер: website. URL: <https://forinsurer.com/news/18/09/28/36269>
4. Главные задачи отрасли — в Резолюции XVIII Международного финансового форума // uainsur.com : website. URL: <https://uainsur.com/date/2018/09/>
5. Зелена книга “Аналіз регулювання сфери обов'язкового страхування” // Facebook: website. URL: <https://lookaside.fb.com/file/Обов'язкове>
6. Страховики назвали основні причини впровадження інновацій в страховій сфері. Результати опитування компаній 48 країн світу // Фориншурер: website. URL: <https://forinsurer.com/news/18/09/28/36279>
7. Будущее страхования. Анализ перспектив искусственного интеллекта и как AI изменит страховой бизнес // Фориншурер: website. URL: <https://forinsurer.com/news/18/05/16/35964>
8. МТСБУ Дайджест № 100. // Facebook : website. 17.10.2018. URL: <https://www.facebook.com/download/preview/304907230103015>

Bihdash V.D. Modern Trends In Development Of Ukraine's Insurance Market.

The development of the Ukrainian insurance market is assessed as moderate. This is justified by the fact that although the change in key performance indicators of insurers is positive, they are at the level of inflation indicators. Key social types of insurance services include car insurance, health insurance and life insurance.

The main steps in the development of these types of insurance include improving the legislative framework, in particular for the development of compulsory insurance of civil liability in motor vehicles, it is necessary to work out the mechanisms for introducing a system for direct settlement of losses and to strengthen the guarantee functions of MTIBU. For the development of life insurance, it is expedient to create a system for guaranteeing payments under life insurance contracts, in particular, joining an existing Deposit Guarantee Fund in the banking system, as well as accelerating the development of mechanisms for the participation of insurers in the second level of the state pension system.

In connection with medical reform, health insurance expects new systemic changes in financing mechanisms and health care organizations in Ukraine. Insurance companies are expected to take part in the introduction of compulsory health insurance and develop a voluntary, which will provide non-budget funding for the domestic health care system in larger volumes. There are significant contradictions in the current legislative provision of compulsory insurance in Ukraine, which requires significant steps from the state to solve these difficult tasks.

Up to world trends in the insurance industry in the coming years include the use of online resources to choose an insurance product, the purchase of electronic policies, the use of mobile applications, the expansion of the provision of personal information. Among the development priorities is the integration of IT systems, the use of elements of the Internet of things, artificial intelligence and accelerating the implementation of changes. Priority directions of technology development: intellectual insurance agents; underwriting; financial counseling; purchase of insurance policy; servicing of insurance contracts; settlement of losses.

In the face of growing competition, domestic insurers are advised to improve the insurer's activities, in particular due to technological equipment and the use of modern marketing measures with the use of IT technologies.

<https://doi.org/10.32689/2523-4536-2018-02-122-131>

Надійшла 10 жовтня 2018 р.